

ПИТАННЯ ТА ВІДПОВІДІ ПРО САМОАРХІВУВАННЯ

Матеріали для Будапештської ініціативи відкритого доступу (Budapest Open Access Initiative - BOAI) (під "самоархівуванням" тут передбачається надання ученими своїх матеріалів в Інтернет у вільний доступ).

Цитується за: Self-Archiving FAQ for the Budapest Open Access Initiative (BOAI)
Available from: URL: <http://www.eprints.org/openaccess/self-faq/>

1. Збереження

"Мене турбує, що самоархівовані матеріали (eprints) можуть зникнути або перестануть бути постійно доступними в режимі онлайн, на відміну від публікацій на паперових носіях".

Це побоювання необґрунтовано. У дійсності, воно стосується не самоархівування, а віртуального середовища як такого. Тому його варто було б переадресувати первинним базам даних, а саме журналам, що стягують плату за кожний доступ, які перебувають у руках видавців і бібліотек, і більшість із яких існує одночасно на папері й у цифровій формі. Це офіційна версія документів. Якщо вас турбує збереження версії онлайн, це побоювання потрібно адресувати видавцям і бібліотекарям, що здійснюють підписку та забезпечують ліцензований доступ. Препринти й постпринти, самоархівовані авторами в архіви електронних публікацій організацій сьогодні націлені на максимізацію ефективності через надання негайного відкритого доступу; на даний момент вони всього лише доповнюють у відкритому доступі всю первинну літературу, до якої можливий доступ на основі оплати, а не замінують її.

Розглядаючи це необґрунтоване побоювання в перспективі, ми повинні пам'ятати про те, що видання на паперовому носії також не є вічними. Єдиний релевантний параметр у цьому випадку - можливість доступу в майбутньому. Для видань на паперовому носії вона досягається шляхом (а) виробництва численних копій, (б) великою географією їх поширення (в) (відносно) надійним носієм і (г) можливістю прийняття людським оком.

Усі ці чотири властивості можуть бути відтворені й уже відтворюються при доступі онлайн, ймовірність, що впливає із цього факту, доступу не гірше або навіть краще, чим аналогічна ймовірність збереження для видань на паперовому носії.

Обмежимося цими доводами, оскільки побоювання засноване не на фактичній об'єктивній ймовірності, а на звичках, що склалися і супутній інтуїції, а, виходить, ми обговорюємо забобони й марновірства, а не реальні ризики.

Можливі деякі побічні проблеми: люди бояться глобальних аварій і порушення енергопостачання або глобальних диктаторських режимів.

Однак їм слід пам'ятати, що ці ризики можуть мати рівно можливі наслідки й для видань на паперовому носії.

Крім того, частина людей побоюються (за аналогією з документами, що не відтворюються в застарілих текстових редакторах чи периферійних пристроях), чи буде цифровий код, нехай і збережений, завжди доступний сприйняттю.

Тут знову ідеться про ймовірність: причина, по якій документи, надруковані на папері, збереглися протягом життя декількох поколінь (у тих випадках, коли вони дійсно збереглися), полягає в тому, що колективні інтереси освічених людей були спрямовані на те, щоб забезпечити їх збереження. Аналогічна наступність колективних інтересів буде існувати і відносно цифрових збірок по тим же самим причинам, однак, цифровий код набагато простіше трансформувати для використання в будь-якій наступній новій технології, ніж документи, надруковані на папері.

(Завжди існує ймовірність того, що ті, хто, незважаючи на розбіжності, ще недостатньо переконані у прийнятності даної технології й наполягає на друкуванні паперової версії як резервної копії: можна легко перевірити значимість побоювань щодо збереження: чи буде хто-небудь як і раніше наполягати на необхідності твердої копії документів, і якої їхньої частини, якщо всі вони будуть у будь-який час доступні в онлайн режимі будь-якій людині незалежно від його місцезнаходження?)

Одним словом, створення активних програм по забезпеченню збереження, які будуть реалізовані бібліотекарями цифрових архівів, дійсно важливо й необхідно; але абсолютно ірраціональні спроби інтерпретувати необхідність надійних програм по забезпеченню збереження як привід для будь-яких сумнівів, перехід до самоархівування прямо зараз - тим більше що на даний момент самоархівування не більш ніж доповнення, а не заміна існуючих способів зберігання, на папері й в онлайн доступі. Якщо колись і настане день, коли видавці вирішать скоротити видання первинних журналів і стати постачальниками послуг у сфері рецензування, скоротивши витрати на завантаження доступу й переклавши турботи по архівуванню повністю на мережу архівів організацій, тоді ця мережа організацій буде готова, (з погляду наявності бажання й можливос-

тей) прийняти ношу по забезпеченню розподіленої цифрового збереження під свою колективну відповідальність. Але цей час ще не прийшов, тому це побоювання (щодо самоархівування сьогодні) необгрунтовано.

2. Установлення автентичності

"Мене турбує, що у випадку самоархівування не можна бути впевненим у тому, що в онлайн доступі ти одержуєш адекватну версію цифрового документа, як це можливо при читанні статті, надрукованої на паперовому носії".

Повторимо: для раціонального аналізу цього побоювання необхідно нагадати собі, що автентичність паперової версії статті також піддана цьому імовірнісному факторові й що ті ж самі фактори, які підвищують імовірність для публікацій на паперовому носії, працюють і у випадку онлайн доступу. При бажанні можна зробити ймовірність і верифікацію автентичності документів в онлайн доступі набагато більш високою, ніж це можливо для публікацій на папері, використовуючи такі засоби як суспільна інформація/реєстрація часу та криптографічний захист.

Також не слід плутати питання про підтвердження справжності ні з питанням рецензування (7) або підтвердженням прав доступу (5) (окремі питання), ні з питанням "управління версіями (23)": самоархівуватися будуть препринти, дороблені версії, остаточні схвалені (постпринти; але не обов'язково видавничі PdfФайли), оновлені версії, виправлені пост-постпринти, коментарі рецензентів, відповіді автора, дороблені наступні видання. Серед усіх цих версій, відрецензована остаточна версія, прийнята до друку, буде основною віхою, але не єдиною, в ембріології знання (і не завжди найкращою).

Нарешті, деякі побоювання із приводу встановлення дійсності викликані змішуванням самоархівування та самопублікації. Пояснимо докладно: основна мета ініціативи самоархівування - подолання відрецензованими версіями бар'єрів "доступ/ефект". Відрецензовані варіанти вже були "аутентифіковані" журналом, який рецензував їх. Не варто плутати цю аутентифікацію з побоюваннями, які можуть виникнути у вас у відношенні того, чи є цей самоархівований варіант у дійсності тим, що мав на увазі автор. Єдине, що "автосертифікує" автор у цьому випадку, це те, що даний варіант є в дійсності остаточним варіантом, схваленим журналом. Звичайно ж, завжди існує ймовірність того, що це не остаточний варіант, схвалений журналом, але подібні сумніви можливі й у випадку, коли автор висилає вам паперовий відбиток статті. У кожному разі можна підвищувати ймовірність до рівня, який є для нас комфортним (особливо у випадку самоархівування на основі опису організації та резюме вченого). І, як і у випадку побоювань збереження, повторимо, що самоархівування на даний момент є лише доповненням, а не заміною існуючих ме-

тодів аутентифікації. (Проте, eprints, завжди повинні містити лінк до DOI офіційної версії видання).

У цьому випадку ми також не бачимо раціональних підстав для побоювань із приводу аутентифікації, які могли б безпосередньо перешкоджати самоархівуванню.

3. Ушкодження

"Мене турбує, що у випадку самоархівування електронні матеріали (eprints) можуть бути модифіковані або ушкоджені у віртуальному середовищі різними методами, чого не буває стосовно до публікації на паперовому носії".

Якщо побоювання із приводу автентичності (2) стосується "ушкодження тексту автором", який самоархівував свою власну статтю, дане побоювання стосується "аллоушкоджень", здійснених сторонами, відмінними від автора.

Скажемо знову, що є прості й ефективні методи, що дозволяють гарантувати, що онлайн версія не ушкоджена, з настільки високою частотою ймовірності, яка нам необхідна. Так що, це не проблема. (Знову ж, не слід плутати її із проблемами саме самопублікації, які не мають відношення до самоархівування відрецензованих статей, опублікованих у журналах). Який би рівень захисту від ушкоджень ми б не порахували необхідним, його можна забезпечити й для самоархівуваних статей.

Отже, побоювання із приводу можливостей ушкодження не є раціональною перешкодою для самоархівування.

4. Навігація (надлишок інформації)

"Мене турбує, що в міру поширення самоархівування вже існуюча ситуація з надлишком інформації, яка проявляється навіть у паперових виданнях, тільки збільшиться додаванням електронних матеріалів (eprints)".

Це побоювання заслуговує ще менше уваги, чому всі інші. Безперечно, що орієнтуватися в надлишковій інформації та управляти надлишком інформації - набагато простіше в онлайн режимі, ніж на папері.

Основна мета самоархівування - усунути обмеження ефективності, що накладають на статті, публіковані в реферованих журналах, оплатою за кожний доступ до онлайн версії. Ці статті вже опубліковані на папері (якщо ви вважаєте, що їх не варто публікувати, ваші претензії повинні бути адресовані журналам і їх рецензентам, а не самоархівуванню й онлайн службам!). Якщо статті доступні в онлайн режимі без оплати, це не означає, що хтось повинен вважати себе зобов'язаним читати більше (або менше) статей, ніж він читав на паперовому носії. Природно, відсутність статей в онлайн доступі або відкриття доступу за плату не є рішенням проблеми надлишку інформації (якщо така існує); просто існуючі засоби доступу за плату стануть деспотичними арбітрами, що визначають "прочитає чи ні хтось деяку

статтю", замість того, щоб залишити це на розсуд читача. (І, звичайно, читач може просто прийняти рішення ігнорувати всі невідрецензовані препринти, аналогічне рішення можливе й щодо публікацій на паперовому носії).

Коротше кажучи, не існує раціональних стримуючих факторів проти самоархівування з погляду навігації надлишку інформації.

5. Підтвердження доступу

"Мене турбує, що при самоархівуванні статті не мають підтвердження доступу в онлайн режимі, як у журналах, виданих на папері."

Це побоювання також викликане змішуванням самоархівування та самопублікації: видавець журналу (і рецензенти) забезпечують підтвердження справжності; а архів просто надає доступ. При самоархівуванні автор "надає право доступу" до свого відрецензованого, опублікованого варіанту, який у дійсності є тим же самим варіантом, який журнал від рецензував та опублікував (і надав право доступу до нього). У цьому випадку, як правило, це лише питання ймовірності: чи буде здійснений доступ до публікації в онлайн режимі або на паперовому носії. І ми можемо зробити цю ймовірність настільки високою, наскільки ми порахуємо це необхідним.

Отже, дане побоювання також не є безпосередньою раціональною перешкодою для самоархівування.

6. Оцінка

"Мене турбує, що у випадку самоархівування відсутній процес оцінки, присутній у виданнях на паперовому носії."

Тут також має місце викликані змішуванням самоархівування та самопублікації: редактори журналів і рецензенти оцінюють представлені й виправлені варіанти статті, і у випадку, якщо вони вважають, що вимоги журналу до якості публікації виконані, вони констатують, що остаточний варіант відповідає вимогам (рецензування). Автор самоархівує відрецензовані публікації, що вийшли із друку (і невідрецензовані препринти), і, можливо, публікації, дороблені після виходу із друку, привласнюючи їм відповідні теги. Ми можемо вирішити, наскільки висока повинна бути ймовірність того, що відрецензований варіант є в дійсності відрецензованим варіантом, але це вже не проблема оцінки, а знову проблема Встановлення справжності.

Отже, побоювання щодо оцінки не є раціональною перешкодою для негайного самоархівування.

7. Рецензування

"Мене турбує, що самоархівувані матеріали (eprints), доступні в онлайн режимі, не проходять рецензування, як публікації на паперовому носії: Яке майбутнє рецензування?"

Тут знову має місце змішування самоархівування та самопублікації, а також препринтів і постпринтів: Автор самоархівує й невідрецензо-

вані препринти й відрецензовані постпринти (і т.д.), і кожний варіант має відповідні теги. Рецензенти продовжують здійснювати рецензування, як і раніше. Рецензування не залежить від носія, і самоархівування жодним чином не змінює систему рецензування.

Частково привід для безпідставних побоювань щодо того, що самоархівування або відкритий доступ якимось чином суперечать рецензуванню, дали "реформатори рецензування", яким удалося якось зв'язати свою зовсім незалежну програму реформ із порядком денним відкритого доступу (імовірно, це стало можливо завдяки неправильному тлумаченню наслідків самоархівування невідрецензованих репринтів).

Прихильники реформувати або замінити рецензування повинні спочатку протестувати можливі альтернативи, продемонструвати, чи зможуть вони забезпечити належну якість видаваної літератури, надійність і доступність, принаймні, на тому рівні, який у нас є сьогодні. А поки самоархівування надає доступ до відрецензованих публікацій у тій формі, у якій вони існують, щоб звільнити їхніх обмежень, що накладають оплатою за доступ, а не від рецензування.

Див:

Невидима рука рецензування - The Invisible Hand of Peer Review. <http://www.nature.com/nature/webmatters/invisible/invisible.html>

Перевірка гіпотези реформи рецензування - Peer Review Reform Hypothesis-Testing. <http://www.ecs.soton.ac.uk/~harnad/Hypermail/Amsci/0480.htm>

Застереження щодо "реформи" - A Note of Caution About "Reforming the System": <http://www.ecs.soton.ac.uk/~harnad/Hypermail/Amsci/1170.html>

Самостійний вибір у порівнянні з рецензуванням: доповнення або заступник? - Self-Selected Vetting vs. Peer Review: Supplement or Substitute? <http://www.ecs.soton.ac.uk/~harnad/Hypermail/Amsci/2341.html>

Побоювання із приводу рецензування не є раціональним підставам, що перешкоджають негайному самоархівуванню.

8. Оплата витрат

"Мене турбує, що хтось однаково повинен оплатити все це: ніщо не дається безкоштовно!"

Це побоювання засноване на безлічі оман, серед них нерозуміння природи глобальних мережних комунікацій. Наявність виходу в Інтернет сьогодні є стандартної складової інфраструктури більшості університетів і науково-дослідних інститутів миру. Якщо вас не турбує, хто платить за ваші електронні листи, веб-сайти й навігацію в

Інтернеті, вам не варто опікуватися й про своє самоархівування. Більше того, оплата за доступ до статей однаково не є адекватною оплатою витрат (тобто не видавці оплачують мережну інфраструктуру університетів)!

Рецензовані наукові статті становлять незначну величину в порівнянні з іншим трафіком у всесвітній павутині. Стурбованість щодо обсягу пам'яті й пропускної здатності при щодня зростаючих обсягах створюваного й використовуваного аудіо, відео й мультимедійного контенту (більша частина якого не має ніякого відношення до науки!) ученими в університетах і науково-дослідних інститутах ще до того, як вони почали турбуватися про цю незначну малість - це як блоха на собачому хвості.

Коли ми думаємо, що ми знайдемо якихось контрагентів для оплати витрат на видання й поширення, це означає, що знову відбувається змішування самоархівування та самопублікації. Але тут немає цих витрат. Вартість постійного онлайн архівування однієї статті практично дорівнює нулю, при цьому назавжди відкритий повний доступ до неї будь-якому бажаному в будь-якому місці планети. Так витрати на видання звертаються в нуль у постгутенберговську еру, залишається тільки посмішка Чеширського кота.

І все-таки як і раніше необхідно оплачувати одну важливу статтю видавничих витрат, яка не має нічого загального з використанням Інтернету - це витрати на рецензування. Однак ці витрати становлять тільки 10-30% сум, одержуваних в оплату за доступ, і вони легко можуть бути покриті із щорічних зборів за оплату доступу.

По-моєму, останнє з побоювань щодо того, хто оплатить витрати, є варіантом побоювання - див. Капіталізм (14). Найкращий спосіб розв'язати його - це констатувати, що рецензоване видання в постгутенберговському Всесвіті після того, як література звільнилася шляхом самоархівування, очевидно, (не говорячи про факультативні додаткові продукти й послуги, для яких як і раніше можливий ринок) скорочується й трансформується із продукту (текст), надаваного на умовах оплати за доступ організації читачеві гутенберговської епохи, у послугу (рецензування), надавану організаціями авторам.

Однак це нічого не змінює, оскільки доти, поки люди готові платити за продукт на основі доступу, незважаючи на те, що рецензована література самоархівується, витрати будуть повністю оплачені, а публікації зможуть подолати бар'єри, що обмежують доступ/ефективність.

Побоювання із приводу того, хто оплатить витрати, не є раціональною підставою, що перешкоджають негайному самоархівуванню.

9. Скорочення

"Мене турбує, що самоархівування може привести до скорочення видавництва, що спеціалізуються на випуску наукових журналів, до розмі-

рів, що не забезпечують їм стійке існування, до чого це нас приведе?"

Ніхто не може знати впевнено, як буде еволюціонувати видання наукових журналів після встановлення переважаючого безкоштовного доступу до всіх відрецenzованих публікацій шляхом авторського/інституціонального самоархівування. Ринок паперових версій, заснований на оплаті доступу до офіційної видавничої онлайн версії й до інших варіантів, може проіснувати невиразно довго, а може скоротитися й стабілізуватися в менших масштабах, він може зникнути зовсім - ці процеси можуть тривати відносно довго або протікати відносно швидко.

Заздалегідь невідомо, яке з авторитетних журнальних видавництв захоче продовжувати певні види діяльності й при яких умовах. Мінімальний варіант припускає, що істотною залишиться тільки послуга рецензування. Якщо виявиться, що це єдина послуга, для якої є ринок, журнали, що існують, з оплатою за доступ або зможуть і захочуть скоротитися до розмірів ніші, що утворюється в системі відкритого доступу, або вони припинять свою діяльність у журнальній сфері, в останньому випадку їх назви (редактор, редакційна колегія, рецензенти й автори) просто перейдуть до видавців нових онлайн журналів відкритого доступу, які готові освоїти нову нішу [New Journal of Physics, Public Library of Science, Інститута фізики BioMed Central]. Оскільки самоархівування має розподілений, поступовий і анархічний характер, а не локальний, раптовий і систематичний, журнал за журналом, еволюція скоріше буде поступовою, чому миттєвої, і буде досить часу для того, щоб пристосуватися до цієї трансформації.

Побоювання щодо скорочення видавництва не є раціональною підставою, що перешкоджає негайному самоархівуванню.

10. Авторські права

"Мене турбує, що оскільки самоархівування є нелегальним, воно порушує угоди по передачі авторських прав і тому може піддати ризику мою кар'єру й джерело існування".

Див. розділи по авторським правам і легальним засобам самоархівування, що не суперечать обмежувальним угодам по передачі авторських прав.

Коротка відповідь: більше 90% журналів вже офіційно підтримали самоархівування, а з тих, які поки не зробили цього, багато дадуть згоду на авторське самоархівування, якщо автор попросить про це, у тих випадках, коли журнал не дає своєї згоди, самоархівування препринта перед подачею статті в журнал і "файлу з виправленнями" після прийняття статті до публікації є достатнім і повністю легальним. Кар'єру й джерело до існування авторів залежать від рецензування і ефекту наукових досліджень, всі автори, що здійснюють самоархівування, мають користь із обох

переваг, жодне з яких не повинне бути принесене в жертву іншому.

По іронії долі фактором, що стримують поширення відкритого доступу, є активність діючих із кращих спонукань авторів, що вважають, що відкритий доступ залежить від реформи системи авторських прав, у рамках яких авторські права повинні залишитися в авторів. (Це невірно й приводить до зворотних результатів, як і думка, що відкритий доступ вимагає або припускає реформу рецензування, або, що єдиний спосіб домогтися відкритого доступу можливий тільки через перехід до видання журналів відкритого доступу ("золотих")).

Побоювання із приводу авторських прав не є раціональною підставою, що перешкоджає негайному самоархівуванню.

11. Плагіат

"Мене турбує, що при самоархівуванні набагато простіше украсти текст, що перебуває в онлайн доступі, і опублікувати його як власний, чому у випадку статей, опублікованих у журналах на паперовому носії".

Тут знову багато чого залежить від імовірності: Так, "набагато простіше украсти текст, що перебуває в онлайн доступі, і опублікувати його як власний, ніж у випадку статей, опублікованих у журналах на паперовому носії," але також набагато простіше виявити такі випадки в онлайн режимі, крім того красти й виявляти крадіжку можна й у паперових журналах.

Залежно від того, наскільки це важливо для нас, ми можемо зробити виявлення плагіату в онлайн режимі настільки серйозним, що стане складніше займатися плагіатом в онлайн режимі, ніж в паперовій версії журналів. Неясно тільки, чи дійсно це так важливо. Побоювання із приводу плагіату звичайно ґрунтуються на змішуванні самоархівування та самопублікації, як тільки наукові результати відреценовані й опубліковані, хтось чи ледь зможе витягти яку-небудь вигоду з них за рахунок автора (відреценований варіант урегулює всі наступні розбіжності із приводу авторства).

Невідреценовані препринти - інша розмова, частково вони були вже розглянуті в розділі Встановлення справжності, а частково будуть розглянуті нижче в розділі Пріоритет (12).

Однак у випадку відреценованих препринтів відмова від самоархівування через побоювання із приводу плагіату є не більш раціональною, ніж відмова від їхнього опублікування в паперових журналах у першу чергу по тим же причинам.

Побоювання із приводу плагіату не є раціональною підставою, що перешкоджає негайному самоархівуванню.

12. Пріоритет

"Мене турбує, що у випадку самоархівування неможливо встановити першість в онлайн вер-

сії, як це можна зробити в паперовій версії".

Установлення першості знову ж є імовірним чинником, але його можна зробити набагато більш певним і надійним (і на більш ранніх етапах) в онлайн версії, ніж в паперовій, якщо ми цього побажаємо. Див. Встановлення автентичності. Більш важливо, що для постпринтів, що мають першорядне значення відреценованих, першість уже була встановлена за допомогою їхнього опублікування, а самоархівування лише розширить можливості доступу й підвищить ефективність.

Побоювання із приводу пріоритетності не містять раціональних підстав, що перешкоджають негайному самоархівуванню.

13. Цензура

"Мене турбує, що у випадку самоархівування цензори будуть ухвалювати рішення щодо того, що може й що не може бути опубліковане в онлайн просторі".

Це побоювання, очевидно, теж засноване на змішуванні самоархівування та самопублікації (наділення всесвітньої павутини й архіву функціями видавця, який відмовляється опублікувати вашу роботу).

Вірно, що словесний товар перебуває в онлайн доступі завдяки існуванню архівів і хранилищ архівів, аналогічно тому, як словесний товар на паперових носіях перебуває у віданні бібліотек. Вони могли б побажати побрати на себе й функції "цензорів".

Тут знову, усе залежить від нашого рішення щодо того, наскільки високий ступінь імовірності необхідний нам у цьому середовищі. Створення дзеркальних серверів, кешування/збір інформації пошуковими машинами й розподілене кодування використовуються для того, щоб уникнути втручання потенційних зловмисників, а для відреценованих постпринтів, прийнятих до публікації, цей аргумент (обмеження доступу) взагалі позбавлений усякого змісту.

Побоювання із приводу цензури не містять раціональних підстав, що перешкоджають негайному самоархівуванню.

14. Капіталізм

"Мене турбує, що самоархівування може завдати шкоди оплачуваному доступу: оплата за доступ є символом капіталізму, ринкової економіки, попиту та пропозиції, вільного підприємництва, а безкоштовний доступ тхне "соціалізмом", втручанням у функціонування ринку або нестійкістю".

Це всього лише забобон. Існує безліч прикладів істинно капіталістичних попередників безкоштовного поширення товарів, реклама є найбільш видатним з них. Якщо у випадку з рекламодавцями ідея скорочення потенційного ефекту від реклами шляхом стягнення плати з потенційних клієнтів за доступ до них позбавлена всякого змісту, настільки ж мало змісту скорочувати

ефект наукових результатів, змушуючи потенційних користувачів оплачувати доступ до них.

Самоархівування автором власних наукових результатів не приводить до втручання у функціонування ринкових механізмів: якщо організації або окремі особи прагнуть платити за доступ до паперової версії, офіційного видавничого PdfФайлу або іншим можливостям, вони можуть продовжувати робити це; але більше не існує необхідності або підстав для того, щоб у постгугтенберговську еру найголовніший елемент (відрецензований варіант) залишався заручником системи оплати за кожний доступ, також як не існує необхідності або підстав для того, щоб комунікації на далекій відстані залишалися заручником оплати за послуги поштової служби в епоху телефонів. (І це не самоархівування загрожує капіталізму, а скоріше спроби перешкодити вечним витягти користь із цього нового, більш ефективного й більш економічного способу поширювати й максимізувати ефект власних наукових результатів тхнуть протекціонізмом.)

Два варіанти побоювань, пов'язаних з капіталізмом, впливають зі скептицизму щодо можливого переходу від надання продукту на основі оплати доступу організації читачеві до надання послуг з рецензування, надаваних організації - авторові. Хоча, строго говорячи, немає потреби відповідати на ці міркування, оскільки цей можливий перехід є гіпотетичним, а от звільнення літератури через самоархівування є цілком реальним, все-таки представимо відповіді:

Питання 1: "Чи не приведе пряма оплата за послуги рецензування до збільшення витрат на рецензування в найбільш престижних журналах?"

Питання 2: "Не чи понизять доходи від рецензування рівень стандартів, так що більш низькоякісні статті будуть прийняті до публікації для збільшення прибутку від рецензування?"

Відповіді на обидва питання дуже схожі: рецензенти не одержують оплати за рецензування, а якість і престиж журналу (і ефект) залежать від кількості статей, що відхиляються. Спроби підвищити прибуток шляхом зниження вимог до прийнятих статей просто знижує якість, тим самим, наносячи збиток високим стандартам якості. Це вбудована протипага. Аналогічно й підвищенням вартості рецензування: оскільки рецензенти не одержують оплати за свою роботу, немає причин для того, щоб один журнал запитував би за ці послуги більше, ніж інший, а якщо таке відбудеться, це приведе не тільки до конкуренції авторів, але й до конкуренції рецензентів. Тому що конкурентним продуктом у даній аномальній області безкоштовної роздачі є ніщо інше як якість.

Час від часу звучить пропозиція зберегти бар'єри платного доступу, щоб підкупити авторів і змусити їх відмовитися від самоархівування, їм

пропонується одержати частину доходу (роялті). Але компроміс між вступом на банківський рахунок і приростом ефекту у даній аномальній сфері наскільки диспропорційний, що немає таких грошей, які могли б змусити авторів рецензованих досліджень відмовитися від потенційних переваг самоархівування.

Побоювання із приводу капіталізму не містять раціональних підстав для відмови від негайного самоархівування.

15. Зручність читання

"Мене турбує, що самоархівовані тексти незручно читати з екрана, утомлюються очі. Їх також не можна читати в ліжку, на пляжі або у ванній"

Сьогодні незаперечно, що у випадку тривалого вдумливого читання тексти на папері переважніше текстів в онлайн доступі. Без сумніву ситуація зміниться, але навіть сьогодні це не причина для відмови від самоархівування. По-перше, значна частина наукової роботи з рецензованою науковою літературою полягає в перегляді й пошуку, а не безпосередньо в читанні, і із цієї причини, навігації в онлайн режимі вже мають переваги. По-друге, слід урахувати ту велику аудиторію, для якої доступ до ваших результатів у будь-якій формі сьогодні неможливий через непомірні розцінки на оплату доступу (Odlyzko 1999a, 1999b; <http://www.arl.org/stats/index.html>); для всіх цих потенційних читачів, позбавлених доступу, ваша стаття або доступна в онлайн доступі, або не існує. Нарешті, навіть для нормального читання, архівовану версію можна роздрукувати.

Побоювання із приводу зручності читання не містять раціональних підстав, що перешкоджають негайному самоархівуванню.

16. Графіка

"Мене турбує, що онлайн графіка самоархівованих статей має більш низьку розв'язну здатність, ніж в паперових виданнях, і тому буде потрібно занадто великий обсяг пам'яті й час передачі"

Без сумніву, графіка теж покращиться. Цифрова графіка є цілком задовільною практично для всіх областей, за рідкісними винятками, наприклад, образотворче мистецтво й гістологія. Користувачі можуть розв'язати, чи необхідна їм високопробна тверда копія, ніхто не буде ухвалювати це, що попереджає рішення за них, оскільки на даний момент онлайн версія в кожному разі є тільки доповненням, а не заміною. І графіка є досить природнім іспитивим стендом, щоб перевірити чи залишається ринок для додаткових обладнань, заснованих на оплаті кожного доступу. У багатьох випадках ілюстрації в Інтернеті вже зараз значно більш високої якості, ніж на папері, при цьому залишається можливість підвищення дозволу й розширення динамічного діапазону, особливо це стосується лінків. Це особливо спра-

ведливо для ілюстрацій у тих областях, де дані збираються в першу чергу в цифровому вигляді, наприклад, в астрономії.

Побоювання із приводу графіки не містять раціональних підстав для відмови від негайного самоархівування.

17. Майбутнє видавництв

"Мене турбує, що самоархівування може поставити під загрозу майбутнє видавництв"

Див. відповіді про Оплату розходів (8), Скорочення (9) і Капіталізм (14), але пам'ятайте, що все це уможливлені висновки й гіпотези по обидва боки: Якщо коли-небудь буде необхідно зробити це – досі не відомо, чи виникне така необхідність і якщо виникне, то коли і всі наявні на сьогодні дані свідчать, що цього не відбудеться - тоді ті видавці журналів, які захочуть і зможуть скоротити несуттєві витрати й скоротитися до розмірів нової ніші видання журналів відкритого доступу, зможуть зробити цей перехід за рахунок зустрічних коштів. У тих випадках, коли вони не захочуть або виявляться не в змозі, нові видавці журналів відкритого доступу, що існують тільки в онлайн просторі, [наприклад, New Journal of Physics, Інститута фізики, Public Library of Science, BioMed Central] будуть готові злитися з ними й перейняти їхні назви. Витрати по оплаті рецензування за кожен подану статтю можуть взяти на себе інститути - автори у розмірі 10-30% з їхньої щорічної 100% економії на оплаті доступу. Крім того, рецензовані публікації становлять лише малу частину від загального числа публікацій, більшість із яких, будучи не безкоштовними, будуть існувати в онлайн середовищі аналогічно тому, як вони роблять це на папері.

Побоювання із приводу майбутнього видавництва не містять раціональних підстав для відмови від негайного самоархівування.

18. Майбутнє бібліотек/бібліотекарів

"Мене турбує, що самоархівування може вплинути на майбутнє бібліотек і бібліотекарів"

Рецензовані періодичні журнали перейдуть в онлайн середовище в кожному разі, незалежно від темпів або успіху ініціативи по самоархівуванню. Якщо в результаті деякі навички й функції бібліотечних працівників перетерплять видозміну, це відбудеться в кожному разі. Деякі вважають, що керування цифровими колекціями періодичних видань повинне заповнити лауну, що створюється, але невідомо, наскільки значні зусилля будуть потрібні для керування ними, якщо не вважати щорічну оплату рахунків за доступ! З іншого боку, архіви Eprint Archive організації автора зажадають наявності більш розвинутих комп'ютерних навичок у бібліотечних співробітників для виконання різних обов'язків, починаючи від допомоги вчнені у самоархівуванні до обслуговування архіву Eprint Archive організації й забезпечення безперервної інтероперабельності архіву з архівами в іншому світі, його

відновлення й збереження.

Більше того, при вводі в роботу та експлуатацію архівів Eprint Archives організації, бібліотеки будуть вирішувати свою проблему із кризою періодичних видань. З 100% щорічного бюджету для оплати за доступ до публікацій, який може бути потенційно заощаджений, за винятком 10-30%, спрямованих на оплату витрат по рецензуванню публікацій співробітників організації, що залишилися, 70-90% можуть бути використані на фінансування інших видів бібліотечної діяльності, включаючи придбання книг (в онлайн доступі або паперових копій).

Побоювання із приводу майбутнього бібліотек і бібліотекарів не містять раціональних підстав для відмови від негайного самоархівування.

19. Майбутнє наукових суспільств

"Мене турбує, як самоархівування позначиться на діяльності наукових суспільств"

Наукові суспільства є потенційними союзниками й бенефіціарами ініціативи самоархівування, По-перше, тому що вони - це ми. А що добре для науки й для підвищення ефективності - те добре й для наукових суспільств.

Але багато хто з них є також і видавцями журналів, і тому одного разу також можуть піддатися скороченню. На відміну від комерційних видавництв, однак, предметом їх відданості є наука й учені, тобто ми. Нам висловлять розумні міркування із приводу необхідності доходів від відплати доступу, щоб фінансувати "гарні справи", наприклад, наради, стипендії й лобювання. Але скоро стане очевидним, що, з одного боку, деякі із цих гарних справ не є такими вже важливими, і вже, звичайно, ми не готові принести їм у жертву ефект наукових досліджень, а для фінансування інших гарних справ, які дійсно мають істотне значення (наприклад, наради) можна буде знайти інші джерела, замість того, щоб субсидіювати їх за рахунок ефекту наукових досліджень. (Уявіть собі виразно, як пролунає питання, адресоване членами наукового суспільства, коли причинно-наслідковий зв'язок між доступом та науковим ефектом стане загальновідомо: "чи прагнете ви продовжити субсидування добрих справ суспільства при втраті ефекту власних наукових досліджень, відмовившись від відкритого доступу й дозволивши оплаті за доступ як і раніше вирішувати, хто може й хто не може використовувати [безкоштовно] результати ваших досліджень?")

Наукові суспільства (і, можливо, університетські видавництва теж) є природними кандидатами на те, щоб замінити комерційних видавців журналів, які віддадуть перевагу припиненню видавничої діяльності в області видання журналів скороченню до масштабів постачальників послуг в області рецензування, і стати спадкоємцями назв періодичних журналів.

Побоювання із приводу майбутнього науко-

вих суспільств не містять раціональних підстав для відмови від негайного самоархівування.

20. Університетське співтовариство

"Мене турбує, що університети можуть мати інші плани щодо праць своїх співробітників, наприклад, надання платного доступу до архіву Eprint Archive"

Це побоювання, очевидно, засноване на якомусь (сподіваюся) надмірно підозрілим сприйнятті університетської адміністрації і її мотивів.

Ми не повинні забувати, що безкоштовна рецензована література зрозуміла лише присвяченим, тому для статей фактично не існує "ринку". Отже, хоча можуть бути підстави для підозр щодо того, що наші університети, що перебувають у скрутному стані, могли б побажати зробити, якби вони могли б накласти руку на наші призначені їй для непосвячених небезкоштовні публікації (книги й підручники, за які виплачується роялті), їм не вдалося вичавити великої вигоди з наших неринкових безкоштовних рецензованих наукових звітів, навіть якби вони цього захотіли. Напроти, наші університети, як і ми самі, отримують більшу вигоду з потенційного ефекту від наукових результатів - який може бути максимізований шляхом усунення перешкод для доступу до них - ніж з будь-якого потенційного доходу, який можна було би одержати, фактично вилучивши "Р" з одержуваного видавництвами S/L/P (Subscription/License/Pay-Per-View - Підписка/Ліцензія/Оплата за перегляд) і використовуючи його для стягнення плати за доступ до університетських архівів.

Більше того, потенційна економія університетів на оплаті доступу й полегшення кризи періодичних видань повністю залежать від відкриття доступу до наших наукових результатів. Будь-яка ознака стягнення університетом плати за доступ просто послужить підставою для збереження сучасної системи оплати за доступ (просто інша рука буде смикати за вим'я дійної корови за назвою "оплата за доступ").

Побоювання із приводу університетського співтовариства не містять раціональних підстав для відмови від негайного самоархівування.

21. Непрогнозовані наукові відкриття

"Мене турбує можливість щасливих випадковостей, які відбуваються, коли вчений просто переглядає картотеку, оглядає бібліотечні полки й вивчає зміст журналів"

Це побоювання не заслуговує на серйозну увагу: згодом стане очевидним, що пошук і перегляд цифрових документів на екрані мають таку ж імовірність стати джерелом непередбачених наукових відкриттів, як і аналогічні операції з документами на паперовому носії; близькість удачі рівноможлива в обох випадках. Пошук і перегляд цифрових документів усього лише менш стомлюючий для рук.

Побоювання із приводу втрати можливих не

прогнозованих відкриттів не містять раціональних підстав для відмови від негайного самоархівування.

22. Перебування/просування на посаді

"Мене турбує, що самоархівований документ не вважається рецензованою публікацією й навіть може служити перешкодою для рецензованих публікацій"

Ще один випадок змішування архівування та публікації: ініціатива самоархівування спрямована на звільнення рецензованих публікацій від перешкод доступу, заснованого на оплаті доступу для ефекту наукових досліджень. Невідрецензовані препринти в онлайн доступі, так само як і на папері, не вважаються публікаціями.

Друга половина цього побоювання, імовірно, є варіантом побоювань відносно Copyright (10) (q.v.) і Політики ембарго (Harnad 2000a, 2000b), обидва з яких безпідставні.

Побоювання не містять раціональних підстав для відмови від негайного самоархівування.

23. Керування версіями

"Мене турбує, що у випадку самоархівування може бути кілька версій документа, і не буде можливості довідатися, яка це саме версія й чи та це, яка потрібна"

В архіві будуть зберігатися самоархівовні препринти, дороблені варіанти, остаточні прийняті до публікації варіанти (постпринти, але не обов'язково PdfФайли, що належать видавництву), дороблені, виправлені пост-постпринти, коментарі рецензентів, відповіді автора, дороблені наступні видання. В архівах Eprint Archives будуть відповідні теги для кожної версії з унікальним ідентифікатором. Буде існувати можливість крос-архівного пошуку OAI, користувач зможе потім виявити й зрівняти "результати пошуку", щоб вибрати самий останній, офіційний або певний варіант, як якби вони всі були знайдені в тому самому каталозі-покажчику.

24. Napster

"Мене турбує, що самоархівування має подібність із крадіжками на зразок Napster або Gnutella"

Безкоштовне надання власних цифрових продуктів авторами шляхом самоархівування є антитезою компіляції споживачами безкоштовних цифрових продуктів, створених іншими, через Napster (www.napster.com) або Gnutella (gnutella.wego.com).

Дуже важливо відрізнити та дистанціювати їх, тому що будь-яке ненавмисне й навмисне змішання ініціативи самоархівування з Napster може тільки сповільнити прогрес ініціативи в напрямку до оптимального й неминучого.

(Заява "Інформація безкоштовна" - нонсенс: інформація буває безкоштовна й платна. Украдіть останню й у першу чергу ви просто вб'єте стимул надавати її.)

25. Розмітка

"Мене турбує, що самоархівування може стати перешкодою для належної розмітки"

Важливість розмітки цифрових документів (супровід тегами функціональних частин документа, наприклад, назв статті, розділів і рубрик, малюнків, таблиць, параграфів і інших, що потенційно виявляються частин) постійно зростає. Найбільш загальною "мовою" розмітки називається SGML, а його підсистема, яка була умовно прийнята для цифрових документів, розташованих в Інтернеті, називається XML. Сьогодні для створення й вистави своїх документів більшість авторів використовують Word, PDF, HTML або TEX. Створені з використанням цих редакторів документи не містять досить багатої й гнучкої розмітки, необхідної для підтримки таких важливих функцій, як перекресні посилання, гнучке переформатування й надійне конвертування в нові формати, що не ушкоджує документ, для вічного збереження. Цю розмітку сьогодні здійснюють видавництва, операція виконується вручну й тому є дорогою.

Тому архів Eprint, що містить документи, самоархівувані без розмітки XML, розрахований на короткострокову перспективу. Для довгочасного архіву необхідна багата розмітка, яку роблять видавництва. Але якщо переваги сучасного користувача відносно документів відкритого доступу не дозволяють видавцям компенсувати свої витрати на розмітку, чи означає це, що в результаті будуть втрачені переваги розмітки й довгочасної функціональності архівованих документів?

Рішення проблеми полягає в наступному:

(1) На сьогоднішній день самоархівування є не заміною, а лише доповненням до того, що роблять і надають видавці, і паралельно дає відкритий доступ до відрецензованого тексту будь-якому користувачеві, організація якого не може оплатити доступ до видавничої версії, надаваної на основі оплати кожного доступу. Розмічена видавничка версія буде більш функціональною й може бути використана тими, хто в стані оплатити її, але відрецензована повнотекстова версія буде, принаймні, доступна кожному, що дозволить максимізувати її науковий ефект сьогодні. Така безпосередня короткострокова мета самоархівування.

(2) Після того, як досягнута короткострокова мета відкритого доступу, можливі кілька варіантів розвитку, і поки ніхто не знає, який з них буде реалізований практично. Два основні варіанти:

(а) Усе інше залишається незмінним. Самоархівована версія доступна користувачам в усьому світі, а розмічена видавничка версія, як і раніше, залишається доступною тільки для тих, хто може дозволити собі оплату доступу до неї. Доходи видавництв дозволять їм як і раніше оплачувати розмітку, а її переваги будуть доступні тим, хто

може собі дозволити оплату доступу, як і раніше, але повнотекстові версії без розмітки (в WORD, HTML, PDF або TEX) будуть доступні для всіх інших.

Повинно бути ясно, що, якщо (а) стане кінцевим результатом, те немає підстави відкладати негайне самоархівування, тому що ми одержимо в результаті всі (максимізований доступ) і не втрачаємо нічого. Статус кво зберігається, паралельно з негайними ефектами відкритого доступу.

Існує ще одна можливість, імовірність якої, можливо, більш висока:

(б) У результаті того, що користувач віддасть перевагу версіям, розміщеним у відкритому доступі, знизиться попит на розмічену видавничу версію настільки, що кошти від оплати за доступ не будуть, як колись, покривати витрати на розмітку. Як і на які засоби буде тоді здійснюватися розмітка?

Якщо варіант (б) стане кінцевим результатом, тоді через те, що буде домінувати відкритий доступ, відшкодування витрат не буде здійснюватися організаціями-читачами у формі оплати за доступ. Однак організації-читачі одночасно є організаціями-авторами. Тому вони зможуть направити частину своєї випадкової річної економії оплати за доступ на покриття інших істотних витрат на статті, що випускаються, замість одержуваних статей, за які вони платять зараз. Загальна вартість, виплачувана сьогодні всіма організаціями передплатниками, становить у середньому \$1500 за статтю. Якщо всі організації передплатники замість цього зможуть одержати назад частину цих сум, тоді вони легко зможуть оплатити вартість рецензування в розмірі ~\$500 за статтю із цих випадково зекономлених засобів, після цього в них залишиться достатня сума на інші витрати. Вартість фізичного архівування однієї статті мізерно мала: скільки буде коштувати розмітка однієї статті на додаток до й понад витрати на рецензування?

Поки точно невідомо, але імовірно, що більшу частину обов'язків по розмітці можна перекласти на плечі авторів, аналогічно тому, як на них уже покладені обов'язки по підготовці цифрового тексту, за умови розробки дружніх користувачеві інструментів розмітки XML. WORD буде скоро генерувати автоматично версії XML, аналогічно тому, як зараз він створює автоматично версії HTML (і, безсумнівно, вони будуть настільки ж неадекватні, тому зажадають від автора деяких маніпуляцій за допомогою Windows). Але в цілому, імовірно, що під тиском необхідності виникнуть більш і більш ефективні й прості у використанні можливості для розмітки статей авторами.

Необхідність, яка пускає в хід ці адаптаційні зміни, однак, виникне з існування безкоштовної версії відкритого доступу. Тому побоювання із

приводу розмітки не містять у собі підстав, які удержали б нас від негайного самоархівування.

26. Класифікація

"Мене турбує, що перш, ніж починати самоархівування, потрібно створити систему тематичної класифікації"

Існують (принаймні) два важливі й правильні, але різних підходи до розгляду цифрових архівів університетів:

(1) Університетський цифровий архів як цифрова бібліотека університету - або точніше, цифрова бібліотека університету, у якій зберігаються всі власні наукові й педагогічні результати університету (включаючи журнальні статті, книги, що навчають матеріали й будь-який інший цифровий контент, який створює університет і прагне включити у свої цифрові колекції). Див. SPARC's position paper on institutional repositories і MIT's DSpace.

Безсумнівно, щоб зробити всю університетську цифрову колекцію придатною для навігації й інтеграції, а також, щоб зробити її інтероперабельною з відповідними цифровими колекціями інших університетів в аналогічних цифрових архівах, буде потрібно система класифікації й тегів, по суті, вони будуть передумовами корисності й зручності використання такої університетської цифрової бібліотеки.

(2) Університетський архів Eprint Archive є засобом для надання відкритого доступу до всіх відреценованих наукових праць співробітників університету (до й після рецензування). Практично всі без винятку наукові праці з'являться у відреценованих журналах рано або пізно (само тому вони й зазнають рецензування).

Потрібно розуміти, що (2) є дуже важливим підрозділом (1). Але також слід усвідомлювати, що для цього спеціального підрозділу не існує насущної й актуальної проблеми класифікації! Це не книги. Це журнальні статті. Наші журнальні статті не індексуються в каталогах наших університетських бібліотек (індексуються тільки журнали, у яких вони публікуються). Коли ми прагнемо знайти журнальну статтю, ми не звертаємося до університетських класифікацій: ми звертаємося до таких служб, як INSPEC, MEDLINE, ISI, і т.д. (які мають власні системи класифікації, але малоімовірно, щоб кожна із цих класифікацій могла забезпечити більш ефективний пошук з використанням операторів, на зразок google, у покажчику, особливо, якщо до нього додати опції ранжирування по частоті цитування, частоті пошуку, новизні або релевантності наукових результатів, як це можливо, наприклад, в citebase).

Важливо, щоб усі ясно уявляли собі, що для наукових зборів відреценованих публікацій -- включаючи університетські архіви Eprint Archives, для яких дані збори є основними цільовою літературою сьогодні - не існує проблеми класифікації, тому не потрібно очікувати рішення

проблеми класифікації доти, поки не виникне нескінченно більш гостре завдання заповнення цих зборів результатами наукових досліджень співробітників університету - щоб, нарешті, припинити "хронічний витік" їх потенційного наукового ефекту!

Програма (1) (цифрова бібліотека наукових результатів університету) дуже важлива й заслуговує того, щоб її виконувати; крім того, вона вносить коштовний вклад у програму (2) (відкритий доступ до відреценованих досліджень через інституціональне самоархівування) - але тільки якщо обидві програми полегшують, а не обмежують дію один одного (що, швидше за все, відбудеться, якщо вважати, що для програми (2) повинна бути вирішена проблема класифікації).

27. Таємність

"Мене турбує, що самоархівування може завдати шкоди таємності патентів і фінансованих наукових досліджень".

Аналогічно публікації, самоархівування поширюється тільки на ті наукові результати, які призначені для оприлюднення. Те, що не планується зробити надбанням громадськості, не підлягає самоархівуванню. (В архівах Eprint є можливість депонування тексту тільки для внутрішнього користування, не відкриваючи доступу для широкої громадськості, у тих випадках, коли це визнане доцільним.)

28. Прийнятна вартість доступу

"Мене турбує, що самоархівування перешкодить здешевленню доступу на основі оплати"

Безпосередньою метою самоархівування є максимізація наукового ефекту, воно не спрямоване на те, щоб зробити оплачуваний доступ менш дорогим. З моменту початку публікації рецензованих наукових статей висока вартість надання доступу до паперової версії перешкоджала досягнення потенційно можливого рівня наукового ефекту (досліджень і вчених). Сьогодні онлайн середовище дозволяє їм зупинити дію цього кумулятивного ефекту втрати ефекту. Звичайно, якщо оплата доступу до статей була б по кишені всім, ми одержали б такий же результат (якби він був би дійсно доступний для всіх, тобто якби всі університети, у яких працюють усі потенційні читачі всіх рецензованих наукових публікацій, могли б дозволити собі оплатити доступ до всіх цих статей). Було б прекрасно, якби видавці журналів могли б надати доступ на основі оплати, доступної для всіх, і, звичайно ж, їхньої дії, спрямовані на досягнення цієї мети, вітаються. А поки зрозуміло, що сьогодні дослідники воліють не чекати настання того дня, коли оплата за доступ знизиться до рівня, який був би по засобах, а максимізувати ефект своїх наукових досліджень сьогодні (поки вони живі й перебувають у здоровому розумі й твердій пам'яті).

Деякі можуть подумати, що конкуренція між версією, доступ до якої повинен бути оплачений,

і версією у відкритому доступі, не буде сприяти зниженню вартості доступу; деякі можуть порахувати, що ця конкуренція виявить зворотню дію, провокуючи зниження цін і скорочення до масштабів самого необхідного, щоб зробити його більш доступним у фінансовому відношенні. Якщо вартість версії, що перебуває в платному доступі, з додатковими послугами стає досить прийнятною, і попит на ці додаткові послуги досить високий, щоб підтримувати ринок у стійкому стані, тоді скоротиться попит на версію, що перебуває у відкритому доступі, паралельно будуть скорочуватися стимули до самоархівування, оскільки універсальна доступність оплачуваного доступу зробить втрату ефекту наукових дослідження мізерно малою.

Ми ще не досягли цього етапу, і вчені поведуться нерозумно, якщо вони будуть як і раніше терпляче спостерігати за розвитком подій, у той час як вони будуть продовжувати відмовлятися від щоденного потенційного ефекту, навіть сьогодні, коли в цьому немає більше необхідності.

29. Задоволеність існуючою ситуацією

"У мене немає побоювань із приводу самоархівування, тому що це зовсім не проблема: моя організація може забезпечити мені в повному обсязі необхідний доступ і ефект, необхідні мені сьогодні. Я повністю вдоволений!"

Якщо вчений, що особливо працює в благополучній організації, не здатний до критичного сприйняття ситуації, його природною реакцією будуть слова: "А в чому проблема? Я й інші співробітники моєї організації благоденствували в часи паперових журналів. Сьогодні, в онлайн століття, ми перебуваємо в ще більш сприятливій положенні, у нас є тепер онлайн доступ з наших настільних комп'ютерів, тепер нам не треба навіть ходити в бібліотеку, ми одержуємо доступ до ще більш широкого кола журналів, ніж раніше!"

Частково вищесказане пояснюється неправильною інтерпретацією "Представники Гарварда проти Незаможних" <http://www.ecs.soton.ac.uk/~harnad/Hypermail/Amsci/3178.html>, крім того, така позиція свідчить про нерозуміння причинно-наслідкового зв'язку між доступом до наукових публікацій і ефектом наукових досліджень.

Так, більш благополучні організації витягають більше переваг з більш широкого доступу до відреценованих журнальних публікацій, ніж менш благополучні організації (і більш широкий доступ у порівнянні з тим, що вони мали в часи паперових журналів). Але жодна організація не може дозволити собі оплату доступу до всіх або навіть більшості з 24 тисяч існуючих відреценованих журналів, а більшість організацій може дозволити собі оплату доступу до дуже невеликого числа журналів, і їх кількість безперервно скорочується: <http://www.arl.org/stats/index.html>

І навіть представники Гарварда (не тільки Незаможні) стогнуть під тягарем зростаючих ви-

трат на придбання періодичних журналів. Тому доступ будь-якого вченого, у якій би організації він не працював, становить лише частку від потенційно можливого доступу до існуючих журналів, які могли б представляти для нього потенційний інтерес. Вивчення моделей використання публікацій у тих областях, які найбільше встигнули в поширенні відкритого доступу, показує, що коли все доступно й треба лише нажати на клавішу, учені ширше використовують літературу <http://cfa-www.harvard.edu/~kurtz/jasis-abstract.html>

А тепер від доступу перейдемо до іншої сторони монети, яка набагато більш важлива: дослідники, що працюють у престижних організаціях, скажуть, що вони пишуть один для одного. Але насправді вони так не думають. Усі вчені зацікавлені в підвищенні ефекту своїх досліджень (частоті цитування), не тільки тому, що це сприяє просуванню їх кар'єри й забезпечує одержання фінансування на продовження досліджень, але й тому що в такий спосіб вимірюється розмір і важливість їх внеску в науку. Деякі вчені знають – оскільки дані о сильному причинно-наслідковому зв'язку були отримані недавно, їхній збір усе ще триває – сукупний обсяг щоденних, тижневих, місячних і річних втрат ефективності власних досліджень і досліджень, проведених його організацією, внаслідок відмови потенційним користувачам, організації яких не можуть оплатити доступ, у доступі до своїх публікацій. http://www.ecs.soton.ac.uk/~harnad/Temp/self-archiving_files/Slide0025.gif

У цьому рівнянні представники Гарварда (Harvards) втрачають приблизно стільки ж, скільки «незаможні» (Have-Nots), тому що вони втрачають потенційний ефект від доступу користувачів з «незаможних» організацій, число яких значно перевищує число організацій із групи Гарварда! Так, представники цієї групи перебувають у трохи більш сприятливій положенні щодо наявності доступу до чужих наукових результатів, але наступне твердження також вірне для них, як і для «незаможних»: кожна з 2500000 статей, що друкуються щорічно в 24000 наукових журналів фактично не є доступною для більшості її потенційних читачів, тому що вартість доступу занадто висока. Крім того (це теж дуже важливо): таке положення справ збережеться, навіть якщо всі 24 тисячі журналів будуть продаватися за собівартістю.

Залишається лише нагадати вченим, що вважають, що вони непогано влаштувалися, і вдоволеним існуючим положенням, наскільки великі будуть їхні кумулятивні щоденні, тижневі, місячні й річні втрати ефекту доти, поки вони не помістять свої наукові результати у відкритий доступ за допомогою самоархівування. Згідно з оцінками згаданого вище дослідження Kurtz показують, що ці пошуки втрати ефекту істотні з пог-

ляду частоти завантажування. По оцінках найбільш широко цитованого дослідження по цитуванню, ці втрати становлять 336%. http://www.ecs.soton.ac.uk/~harnad/Temp/self-archiving_files/Slide0006.gif

30. Напрямок засобів, зекономлених на оплаті доступу, на інші мети

"Мене турбує, що якщо система, заснована на оплаті доступу, звалиться, моя організація не зможе використовувати засоби, зекономлені на оплаті доступу, на оплату журналів за рецензування власних наукових результатів, а не на оплату придбання відрецenzованих наукових публікацій інших організацій"

Було б бажання, а вміння знайдеться. Необхідність - мати винахідливість.

31. Коли всі журнали стануть "золотими"...

"Мене турбує, що журнали відкритого доступу є єдиним надійним рішенням"

Є два способи для відкриття доступу до 2500000 статей, публікованих щорічно в 24000 рецензованих журналах. «Золотий шлях» полягає в створенні або конвертації у відкритий доступ 24000 журналів відкритого доступу. «Зелений шлях» полягає в самоархівуванні авторами статей, які вони публікують у журналах, що стягують плату за доступ до статей. Для золотого шляху має бути архівувати або конвертувати 23 тисячі журналів відкритого доступу, один за іншим (сьогодні існує близько 1000 журналів відкритого доступу, їх створення почалося в 1991 р. <http://www.doaj.org/>). Для зеленого шляху необхідно тільки самоархівування. Обидва шляхи заслуговують того, щоб використовувати їх, і є взаємодоповнюючими, але золотий шлях довше, повільніше й непевніше, тоді як зелений шлях коротше, швидше й уже перевірений, він забезпечує втричі більш високі показники відкритого доступу щорічно й стабільно з 1991 р.). Тому оптимальна стратегія відкритого доступу є двоїстою:

(1: ЗОЛОТИЙ) Публікуйте свої статті в журналах відкритого доступу, якщо підходячий вам журнал існує (у цей час 1000, <5%) і (2: ЗЕЛЕНИЙ) Публікуйте інші ваші статті в журналах, що надають доступ до статей за плату, на вибір (на сьогоднішній день 23000, >95%), а також самоархівуйте їх в архівах відкритого доступу eprint archives вашої організації.

Потрібно ясно усвідомлювати, що (1) кризис періодичних видань, що відчувають бібліотеки, та супроводжуюча проблема вартості та доступності журналів - не те ж саме, що (2) проблема доступу до ефектів наукових статей. Самоархівування ОА (зелений) вирішує проблему (1), але не (2). Якщо й тільки якщо стабільний остаточний результат у виданні журналів в онлайн століття повинний бути золотим (а сьогодні ніхто не знає, так це чи ні), тоді зелена дорога є також найшвидшим і надійним шляхом, який приведе

нас до цього. Див. Майбутнє видань. Однак немає впевненості в тому, що золотий варіант є кінцевим результатом, видавці знають це (тому 92% журналів уже стали зеленими), і тому бібліотекарям або вченим нелогічно противитися самоархівуванню або відкладати його.

32. Отруєне яблуко

"Мене турбує, що, якщо журнал дасть мені "зелене світло" на самоархівування, після того, як я скористаюся цим дозволом, світло може змінитися на червоний"

Більше 90% журналів вже дали авторам "зелене світло" на самоархівування, їх спонукали до цього, як мінімум, шість причин. Нижче представлені ці причини в порядку черговості:

(1) ОА є оптимальним і неминучим варіантом для науки й учені. Відкритий доступ (Open Access - ОА) просувається з усією визначеністю. Його переваги для науки й учених - з погляду інтенсифікації використання й ефекту наукових результатів - продемонстровані і незаперечні. Його просування не зупинити. Перетворення в зелений журнал – природний спосіб, яким видавці можуть продемонструвати свою підтримку ОА і підтвердити, що їх дії не суперечать корінним інтересам науки й дослідників. Заперечення проти сьогодні є дурним тоном для видавців журналу й можуть послужити їм погану службу в області відносин із громадськістю.

(2) Зелений – огороження проти золотого. У той же час, ризик трансформації видання журналу в ОА ("золотий") як і раніше залишається істотним: як і раніше незрозуміло, хто буде платити й з яких джерел, скільки це буде коштувати, і за що буде стягуватися плата. Модель відшкодування витрат ОА ще не пройшла тривале тестування, і тестування проводилося тільки приблизно 5% журналів. Тому перетворення в зелений для журналів є розсудливим огороженням від тиску із приводу трансформації в золотий: "Якщо авторам так сильно потрібний ОА, нехай вони надають його самі, ми даємо їм зелене світло, замість того, щоб змушувати нас приносити жертви й брати ризик на себе".

(3) Ризик перетворення в зелений невисокий: деякі фізичні журнали фактично стали зеленими з 1991 р., і частина їх контенту була в 100% ОА шляхом самоархівування вже більш десяти, але це не зменшило прибуток від передплати. Американське фізичне суспільство (The American Physical Society - APS) було першим зеленим виданням. Один фізичний журнал (JHEP) створювався як золотий (на субсидії), але потім успішно трансформувався в зелений, перейшовши до зеленого видавця (IOP).

(4) Якщо це колись і відбудеться, зелений дозволить поступовий перехід видавництва до золотого. Розширення ОА шляхом авторського самоархівування – поступовий і анархічний процес, стаття за статтею, журнал за журналом, а не від-

разу все за один раз. Це дає журналам час адаптуватися до ОА. Не менш важливо, щоб засоби, що з'явилися в результаті скасування підписки/ліцензованого доступу організаціями користувачами, яка приведе до трансформації в золотий, якщо це коли-небудь відбудеться, одночасно привели до щорічної економії організації автора, яка згодом буде використана для покриття витрат організації автора на випуск публікацій, яке приїде на зміну існуючої системи оплати організації користувача за підписку для доступу до чужих публікацій)

(5) ОА також збільшує ефект журналу. Не тільки наука, автори і їх кар'єри вииграють, переваги посиленого ефекту одержують і журнали, оскільки зростає індекс цитованості (який робить журнали більш видимими) є середнім арифметичним індексу цитованості окремих статей, опублікованих у ньому.

(6) Науково-дослідні, що й фінансують організації скоро приймуть на себе зобов'язання по самоархівуванню. US House Appropriations Committee і UK Parliament Science and Technology Committee порекомендували зробити самоархівування обов'язковим для спонсованих досліджень. Коли це зобов'язання буде реалізоване журналам знадобиться стати зеленими або вони можуть втратити своїх авторів. Отже, має сенс передбачити ці події, трансформувались у зелений сьогодні.

Після розгляду цих причин, чому журнали повинні ставати зеленими сьогодні, важко зрозуміти, чому хтось може мріяти про те, щоб автори, одержуючи від видавців зелене світло на самоархівування своїх статей, тим розширюючи масштаби ОА, ще більший попит і ступінь використання ОА- 92% журналів вже зелені. Навпаки, автори, які не рухаються вперед і не самоархівують навіть сьогодні, коли вони одержали від видавців зелене світло, дадуть супротивникам ОА вагомі підстави заперечувати, що потреба наукового співтовариства в ОА настільки сильна, і, отже, немає потреби ставати зеленим або золотим!

33. Інституційні репозиторії: ОА або DL?

"Я не обтяжую себе самоархівуванням, тому що це всього лише мала частина Цифрової бібліотеки організації (Institutional Digital Library) завтрашнього дня і аж ніяк не першорядне завдання."

Досягнення 100% відкритого доступу - важливе, конкретне й першорядне завдання для науково-дослідних організацій. Мета даної акції - покласти кінець безглуздим втратам ефекту, ефективності і прогресу наукових досліджень, які відбуваються тільки тому, що вчені, які хотіли б одержати доступ до публікацій і використовувати їх результати у власних дослідженнях, не можуть зробити це через те, що їх організації не по кишені придбання журналу, в яких опубліковані

дані результати. Бібліотекарі можуть зіграти не-оціненну роль у вирішенні цієї проблеми, якщо як можна швидше приступити до заповнення власних інституційних репозиторіїв відкритого доступу (Open Access Institutional Repositories - OA IRs) на 100% власними науковими результатами організації.

Якщо бібліотеки замість того, щоб просто взяти на себе зобов'язання про другорядне самоархівування ОА, присвятять себе набагато більш розпливчатою і необмеженою часом меті архівування для динамічної цифрової бібліотеки (Digital Library - DL), тоді бібліотечне співтовариство може втратити історичну можливість зробити свій внесок у ОА. Ректори та проректори університету, природно, підтримують бібліотеки у створенні ОА IR. Бібліотеки повинні вирішити: сфокусуватися на ОА або розпорозити свої зусилля в цифровий розмитості. Як тільки буде досягнуто 100% щорічне само архівування власних результатів організації, вони можуть направити свої зусилля на інші цифрові цілі. Організація може навіть створити два IR - один - ОА IR, сфокусований на і посвячений конкретно ОА контенту (наукові статті та дисертації), другий - динамічний DL IR для всіх інших типів цифрового контенту - але ОА IR повинен бути основним пріоритетом поки не буде досягнута межа 100% щорічного самоархівування. Решта контенту DL тільки виграє завдяки знанням і напрямкам, що відкриваються.

Окремі сфокусовані зусилля самовідданих бібліотекарів CERN, Queensland University of Technology, і University of Minho, наприклад, привели до створення найбільш успішних ОА IR на сьогоднішній день, які є моделями для наслідування для організацій в усьому світі. Якщо організації віддадуть перевагу розпорозувати свої зусилля, використовуючи динамічну модель DL для своїх IR, вони як вершник Лікока (Leacock's horseman), поскачуть на своїх бойових конях у всіх цифрових напрямках, але доберуться до кінцевої точки своєї подорожі нескоро.

Те, як бібліотечне співтовариство поведе себе на цьому переломному етапі, визначить його роль в історичному процесі переходу до ОА. Хоча дослідники вже почали самоархівування ОА, незаперечною заслугою бібліотечного співтовариства став бойовий клич, що сповіщає наукове співтовариство про кризу періодичних видань. У результаті з'явився SPARC, який спочатку був орієнтований на переговори бібліотечних консорціумів з видавцями з метою зниження цін на журнали до більш прийнятної рівня; спочатку SPARC не чинив сприяння самоархівуванню ОА; але після того, як він звернув свою увагу на самоархівування, SPARC приєднався до руху ОА в 2001 р. Хоча спочатку він більше підтримував видавничі ініціативи ОА ("золоті"), SPARC і все-світне співтовариство бібліотекарів наукових

організацій врешті-решт також стало підтримувати самоархівування ОА своїм авторитетом. Підтримка здійснюється у двох формах: (1) Бібліотеки та бібліотекарі окремих організацій почали в явній формі пропагувати і підтримувати самоархівування ОА (наприклад, CalTech; St. Andrews) і (2) SPARC надав офіційну підтримку інституційним репозиторіям (Institutional Repositories - IRs).

Але сьогодні проблема полягає в тому, що підтримка ОА IR бібліотечним співтовариством змішується з абсолютно іншою програмою IR: програмою динамічної цифрової бібліотеки (Digital Library - DL), першорядним завданням якої є не максимізація використання і ефекту наукових результатів організації, а зберігання і збереження різних типів інституційного цифрового контенту (отримується що випускається, науковий навчальний архівний, ОА / не-ОА, текстовий / нетекстові). Ця розпливчата програма, яка не має чітких часових рамок, тепер може ослабити і розосередити потенційний ефект руху ОА IR, що спирається на бібліотеки, відправивши їх у шлях у всіх цифрових напрямках на найближчі роки.

Можна тільки сподіватися, що бібліотечне співтовариство усвідомлює, що надання негайного доступу до наукових результатів власної організації набагато більш важливе на цьому історичному перехресті, ніж збереження і зберігання динамічного цифрового контенту.

34. Пріоритети

"У мене немає часу на самоархівування: я і так маю зробити набагато більше, ніж я можу" (1) самоархівування однієї статті займає менше 10 хвилин. (Скільки статей вчений пише на рік?); (2) самоархівування можна доручити (бібліотекарям, студентам, технічним співробітникам); (3) переваги самоархівування - з точки зору ефекту та наукового прогресу, можливо, буде потрібно дещо більше часу на кожну статтю в додаток до часу, витраченому безпосередньо на написання статті; (4) два міжнародних міждисциплінарних огляди JISC author surveys виявили, що 95% авторів знайдуть час для самоархівування, якщо від них цього зажадають їх науково-дослідні або фінансові організації. Це підтверджують результати, отримані інститутами, які вже прийняли на себе зобов'язання по самоархівуванню.